

CZU: [343.222:336]:001.89(478)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4011971>

**CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE EFECTUATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA
CU PRIVIRE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU
PRACTICAREA ILEGALĂ A ACTIVITĂȚII FINANCIARE**

Cristina CHIHAI

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol ne propunem să analizăm unele materiale științifice publicate în Republica Moldova, în care este abordată răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare. *Ab initio*, remarcăm că lucrările doctrinare contribuie, în mod primordial și esențial, la elucidarea elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute de art.241¹ CP RM și a circumstanței agravante, precum și la demarcația dintre această infracțiune și alte fapte penale/nepenale conexe. De asemenea, analiza tezelor și a concepțiilor oamenilor de știință facilitează interpretarea conținutului normei incriminatoare și identificarea regulilor de calificare a faptelor prejudiciabile potrivit art.241¹ CP RM. Mai mult, considerăm că cercetarea respectivelor materiale științifice ne va determina să reținem care sunt cele mai aprigi polemici și divergențe cu care se confruntă teoreticienii și practicienii. Dar, cel mai important, doctrina contribuie la analiza calității tehnico-legislative a art.241¹ CP RM pentru identificarea lacunelor normei în cauză, urmând a fi înaintate propuneri *de lege ferenda* pentru perfecționarea cadrului incriminator în materie.

Cuvinte-cheie: *activitate financiară, autorizație, licență, consecințe prejudiciabile, schemă piramidală, sistem multilevel marketing.*

**SCIENTIFIC RESEARCH CARRIED OUT IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA CONCERNING
CRIMINAL LIABILITY FOR PRACTICING ILLEGAL FINANCIAL ACTIVITY**

Throughout this scientific article we aim to analyse scientific materials on criminal liability for the illegal practice of financial activity, published in the Republic of Moldova. *Ab initio*, we note that the doctrinal works contribute, in a primary and essential way, to the elucidation of the constitutive elements of the crime provided by art.241¹ of the Criminal Code and the aggravating circumstance, as well as the demarcation between this crime and other related criminal / non-criminal acts. Also, the analysis of the theses and conceptions of the scientists facilitates the interpretation of the content of the incriminating norm and the identification of the qualification rules of the prejudicial facts according to art.241¹ of the Criminal Code. Moreover, we believe that the research of scientific materials will lead us to remember which are the fiercest controversies and divergences that theorists and practitioners face. But, most importantly, the doctrine contributes to the analysis of the technical-legislative quality of art.241¹ of the Criminal Code for the identification of the gaps of the norm in question, and therefore, the submission of the proposals of *lex ferenda* for the improvement of the incriminating framework in the matter.

Keywords: *financial activity, authorization, license, detrimental consequences, pyramid scheme, multilevel marketing system.*

Introducere

Doctrina reprezintă un studiu remarcabil și eminent al materiei juridice, fiind constituită din concepții, interpretări, recomandări și critici cu autoritate ale oamenilor de știință. *A fortiori*, doctrina este privită ca punctul forte în cunoașterea și înțelegerea normelor juridice, în interpretarea și aplicarea conform literei legii, precum și în elaborarea recomandărilor privind completarea și modificarea actelor legislative. De asemenea, știința dreptului penal determină incriminarea și dezincriminarea faptelor; prin urmare, asigură în mod continuu construcția și perfecționarea dreptului. Așadar, vom analiza lucrările doctrinare autohtone care abordează infracțiunea de practicere ilegală a activității financiare din punctul de vedere al analizei juridico-penale. La fel, vom cerceta unele materiale științifice care studiază, sub aspect istoric, evoluția celor mai renumite scheme piramidale, mecanismul de funcționare și urmările prejudiciabile cauzate deponenților.

Rezultate și discuții

Examinând în succesiune cronologică materialele didactice și lucrările științifice, vom începe cu lucrarea elaborată de către Evgheni Florea, care datează din anul 2007 [1, p.154-162].

Ab initio, autorul elucidează în mod amplu și detaliat schemele piramidale de răsunet existente în sec. XVIII și XIX. Totodată, doctrinarul redă evoluția, mecanismul de funcționare și amploarea piramidelor financiare în statele străine. Astfel, cercetătorul examinează unele dintre cele mai renumite scheme piramidale, în plan internațional, printre care schema cunoscută cu numele fondatorului Charles Ponzi, din anul 1919. Mai mult, remarcă că deponenții schemei Ponzi și-au returnat doar 37% din fondurile investite, în baza hotărârii judecătorești. Totuși, autorul consideră că aceasta poate fi numită un final fericit comparativ cu persoanele prejudiciabile din cadrul altor scheme piramidale, în urma cărora membrii nu au putut să-și restituie investițiile sale.

În acest registru, autorul statuează că, *de facto*, piramida financiară are la bază schema ademenirii în masă a deponenților mijloacelor financiare datorită dividendelor majorate față de cele existente pe piață. În opinia autorului, cel mai dificil rămâne a fi delimitarea dintre schemele piramidale deja cunoscute și vânzarea prin rețele MLM (multilevel marketing). În susținerea acestei teze, autorul evidențiază că, odată cu apariția rețelei MLM, infractorii sunt tentați să creeze și să aplice pe scară largă practicile de vânzare prin acestea pentru a masca desfășurarea schemelor piramidale clasice. La fel, E.Florea își focalizează atenția asupra primilor fondatori ai piramidelor ruse care, urmărind scopul obținerii de profituri ilicite, au creat o serie de firme. Mai mult, atestă că aceste firme *de iure* nu aveau nicio corelație între ele, dar *de facto* colaborau întru obținerea veniturilor ilegale, prin intermediul schemelor piramidale, drept exemple fiind „RDS”, „Concernul Hermes” și „Chara-Bank”.

Prezintă interes pentru înțelegerea mecanismului schemei piramidale, întru diminuarea consecințelor prejudiciabile, stările deponenților – victimelor piramidelor financiare, redate în mod detaliat de către E.Florea. În acest sens, reiterăm etapele stabilite de către cercetătorul lucrării, *in concreto*: stadiul investiției raționale, în care participanții stabilesc strategiile piramidei, bazate pe factori obiectivi, cum ar fi fondurile disponibile, rata propusă a dobânzii etc. Urmează stadiul fascinației euforice, care constă în depunerea de către membrii atrași a mijloacelor financiare pentru obținerea dividendelor; *per a contrario*, aceasta se soldează cu acumularea datoriilor. Ulterior, în urma realizării consecințelor piramidei, victima accede în stadiul stărilor de panică ce se finalizează cu stadiul depresiilor, caracterizat prin părăsirea de către deponenți a piramidei financiare.

În concluzie, E.Florea reține o ascensiune sporită a schemelor piramidale, care, pe lângă faptul că prejudiciază deponenții acestora, au un impact negativ global în societate, atentând asupra economiei statelor și diminuând în masă încrederea populației în structurile economice.

Înainte de a purcede la analiza propriu-zisă a materialelor științifice în domeniul practicării ilegale a activității financiare, este de menționat faptul că art.241¹ a fost introdus în Codul penal al Republicii Moldova prin Legea pentru completarea unor acte legislative, nr.128 din 08 iunie 2012.

Așadar, prima lucrare care debutează cu o analiză juridico-penală detaliată a infracțiunii date este articolul științific „Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare”, elaborat de Vitalie Stati și publicat în anul 2012 în Revista Națională de Drept, nr.11 și nr.12.

În această consecutivitate logică de idei, vom începe cercetarea noastră cu Partea I a acestui articol științific publicată în nr.11 al Revistei Naționale de Drept [2, p.7-12].

În mod deosebit, menționăm că autorul analizează prevederile Notei informative și ale Proiectului de lege nr.627 din 29 martie 2012, care au stat nemijlocit la baza elaborării și adoptării Legii pentru completarea unor acte legislative, nr.128 din 8 iunie 2012. Mai mult, V.Stati aduce cu notă de informare și prevederile juridico-penale similare ale altor state care incriminau piramidele financiare. Iar, raportând la realitatea practicării pe cale ascendentă în statul nostru a piramidei „MMM”, doctrinarul concluzionează asupra stringenței și oportunității complinirii Codului penal cu art.241¹.

În contextul dat, V.Stati critică cu vehemență opinia exprimată de autorii Avizului Direcției juridice a Parlamentului Republicii Moldova la proiectul de lege pentru modificarea și completarea Codului contravențional (nr.627 din 29 martie 2012), potrivit cărora obiectul juridic al contravenției de la art.263¹ „Organizarea de structuri financiare ilegale”, propus spre introducerea în Codul contravențional, ar fi relațiile sociale cu privire la activitatea de întreprinzător. În contradictoriu, doctrinarul remarcă cert că această valoare juridică este protejată de norma consemnată la art.263 din același Cod. Astfel, enunțăm critica adusă de către V.Stati în adresa autorilor avizului referitor la faptul că obiectul contravenției propuse spre adoptare ar fi dreptul de proprietate. Totodată, își exprimă dezacordul și cu opinia acestora precum că propunerea făcută unor persoane să depună ori să colecteze bani sau să se înscrie pe liste, făcându-le să spere la câștiguri financiare rezultate

din creșterea numărului de persoane recrutate sau înscrise, ar presupune legalitate în cazul înregistrării și obținerii licenței, iar, ca rezultat, incriminându-li-se atentarea la patrimoniul deponenților.

Consemnăm că în ordinea examinării circumstanței agravante prevăzute la alin.(2) art.241¹ CP RM cercetătorul înaintează, cu notă de recomandare, eliminarea acestui alineat. *Ad probationem*, doctrinarul atestă că sustragerea mijloacelor financiare depuse de participanți la scheme piramidale nu poate fi absorbită de practicarea ilegală a activității financiare. Pe cale de consecință, se remarcă concluzia autorului potrivit căreia aceeași urmare prejudiciabilă manifestată prin daune în proporții deosebit de mari, cauzată o singură dată, nu poate fi nicidecum în legătură cu art.241¹ CP RM și nici cu art.190 CP RM. *Per a contrario*, conchide că pentru evitarea încălcării principiului *non bis in idem*, în cazul reținerii calificării aceleiași fapte prejudiciabile în baza alin.(5) art.90 și alin.(2) art.241¹ CP RM, este resimțită necesitatea stringentă de eliminare a alin.(2) art.241¹ CP RM.

În cele ce urmează ne vom referi la Partea a II-a a articolului științific „Răspunderea penală pentru practica-rea ilegală a activității financiare”, în care autorul continuă să reflecteze asupra elementelor constitutive ale infracțiunii, punctul forte fiind concluziile aduse la finele acestui articol [3, p.2-7].

Relevăm faptul că doctrinarul V.Stati își începe Partea a II-a a lucrării cu stabilirea laturii obiective a infracțiunii constituită din acțiunea de practicare a activității financiare însoțită, în mod obligatoriu și necesar, de inacțiune – de lipsa înregistrării și obținerii autorizației în modul stabilit de lege, ultimele două inacțiuni fiind indispensabile. *Per a contrario*, practicarea activității financiare de către persoana înregistrată, însă neautorizată, în modul stabilit de lege, reprezintă temei de tragere la răspundere contravențională doar în baza art.263 alin.(4) C.contr. RM. Așadar, în cazul practicării activității financiare ilegale manifestate prin lipsa înregistrării și autorizării, acestea, doar în cumul, constituie temei obligatoriu de tragere la răspundere penală în baza art.241¹ CP RM. În acest sens, evidențiază că, prin aplicarea regulilor de concurență, art.241¹ CP RM este considerat ca întreg față de art.263 alin.(4) C.contr. RM. Prin urmare, încadrarea faptei doar în cazul unui singur element constitutiv al laturii obiective, *reductio ad absurdum*, ar extinde în mod ilegal aria de aplicare a art.241¹ CP RM.

Vom debuta cu deducția autorului în cadrul analizei laturii obiective a infracțiunii prevăzute la art.241¹ CP RM, potrivit căreia normele de referință ale articolului dat sunt: art.9¹ al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, nr.845 din 3 ianuarie 1992; lit.c) art.8 al Legii cu privire la organizațiile de microfinanțare, nr.280 din 22 iulie 2004, precum și lit.a) și n) alin.(1) art.26 al Legii instituțiilor financiare, nr.55 din 21 iulie 1995.

În cadrul investigației efectuate cercetătorul își focalizează atenția asupra activității piramidei financiare – una dintre cele mai renumite și practicate pe scară largă activități financiare ilegale, care se încadrează perfect în prevederile art.241¹ CP RM. Astfel, continuându-și ideea, V.Stati menționează că ar fi inutilă și incorectă definirea acestei activități, având în vedere că aceasta va fi ca un catalizator pentru potențialii infractori de a găsi lacunele normei pentru a se eschiva de răspundere. Mai mult, remarcă că identificarea elementelor definitorii ale noțiunii în cauză reiese din prevederile Legii privind protecția consumatorilor, nr.105 din 13 martie 2003.

În acest context, autorul consideră că logic va apărea întrebarea privind încadrarea conform literei legii a faptei de creare, operare sau promovare a unui sistem promoțional piramidal, pe care un consumator îl ia în considerare datorită posibilității sale de a primi remunerația doar dacă va introduce în sistem un alt consumator și nu ca urmare a vânzării sau a consumului de produse, odată ce art.255 CP RM incriminează fapta de înșelare a clienților prin inducerea în eroare. În explicație, *in concreto*, se determină că aceste două infracțiuni se deosebesc în mod esențial, deoarece în cazul art.255 CP RM subiectul are calitatea specială de distribuitor, vânzător sau de prestator, aceasta obținându-se doar în urma înregistrării și autorizării în modul prevăzut de lege. *Per a contrario*, doctrinarul remarcă că subiectul infracțiunii prevăzute de art.241¹ CP RM este persoana fizică care nu deține patentă de întreprinzător și licență/autorizație, în modul stabilit de lege.

În cadrul investigației, autorul aduce notă de claritate că concursul real dintre infracțiunile prevăzute la art.241¹ și la art.242 CP RM există doar în cazul în care se creează o întreprindere fără intenția de a desfășura activitate de întreprinzător sau bancară în scopul acoperirii activității financiare practicate fără înregistrare și fără autorizare, în modul prevăzut de lege, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari, iar scopul acoperirii activității financiare ilegale s-a realizat.

Finalmente, este de remarcat faptul că V.Stati își finisează Partea a II a lucrării cu reiterarea concluziilor generale la studiul efectuat și, prin urmare, propune recomandări cu lux de amănunte care merită atenție. *In*

concreto, enunțăm propunerea de lege ferenda formulată de către autor, la caz: eliminarea alin.(2) art.241¹ CP RM ca fiind eroare tehnico-legislativă.

Prin publicarea acestui articolul științific, autorul V.Stati este primul doctrinar care a reușit să stabilească cu certitudine elementele constitutive ale infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare, să supună unor critici circumstanța agravantă notată la alin.(2) art.241¹ CP RM și să propună recomandări concrete pentru optimizarea respectivei norme. La fel, autorul analizează concurența dintre art.241¹ CP RM și alte fapte penale și nepenale similare și propune soluții de calificare conform literei legii. Deci, este evidentă importanța acestui articol atât pentru teoreticieni, cât și pentru practicieni pentru calificarea și aplicarea normei cu caracter inovatoriu și contradictoriu, la acel moment.

În cele ce urmează, vom supune unei abordări ample lucrarea doctrinală „Infracțiuni economice: Note de curs” elaborată de același autor, Vitalie Stati, în anul 2014 [4, p.140-153] Această lucrare a fost revizuită și actualizată până la data de 1 iulie 2016 [5, p.181-194].

Așadar, în cadrul acestui curs se analizează, *inter alia*, și infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare prevăzute la art.241¹ CP RM. În mod eminent, considerăm reliefant de a invoca argumentele aduse de V.Stati în susținerea poziției sale privind corectitudinea amplasării articolului art.241¹ CP în cadrul infracțiunilor economice. *Ad probationem*, se reiterează definiția și esența activității de întreprinzător formulate în Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, nr.845 din 3 ianuarie 1992, precum și a activității financiare prevăzute în norma de referință din art.9¹ al aceleiași legi, ultima fiind introdusă prin Legea nr.128 din 8 iunie 2012.

Autorul invocă, pe bună dreptate, că lit.a)-n) alin.(1) art.26 al Legii instituțiilor financiare nu trebuie privite ca norme de referință pentru infracțiunea specificată la art.241¹ CP RM. Aceasta constituie conținutul noțiunii de activitate bancară fără autorizație, faptă sancționată de art.290 C.contr. RM. În această ordine de idei, aplicând metoda interpretării literare și gramaticale, estimăm cert faptul că o asemenea aserțiune este justă și veridică, prin prisma dispoziției art.290 C.contr. RM.

De asemenea, autorul a ales că această infracțiune nu are obiect material (imaterial); drept urmare, mijloacele financiare depuse de către deponenți în cadrul schemelor piramidale și sustrate de către subiecții infracțiunii date nu pot fi privite ca obiect material (imaterial). Astfel, se evidențiază faptul că la adoptarea normei în cauză legiuitorul a urmărit incriminarea faptei de practicare ilegală a activității financiare, nu însă a celei de atentare asupra patrimoniului deponenților.

În cadrul investigației privind latura obiectivă a infracțiunii din speță, doctrinarul reține că la calificare sunt irelevante formele de manifestare a activității financiare ilegale practicate – fie schemele piramidale, fie vânzarea prin rețelele MLM (multilevel marketing) sau alte asemenea modalități factice. *Per a contrario*, obligatoriu pentru calificarea faptei în baza art.241¹ CP RM este întrunirea cumulativă a acțiunii de practicare ilegală a activității financiare și inacțiunea de neînregistrare și de neobținere a autorizației în modul reglementat de legislația în vigoare.

Suplimentar la cele enunțate *supra*, autorul ia în vizor schemele piramidale dat fiind faptul că sunt unele dintre cele mai cunoscute pe plan național și internațional. Pentru înțelegerea noțiunii și a elementelor constitutive ale acestor scheme, V.Stati denotă că definiția în cauză reiese din prevederile Legii privind protecția consumatorilor, nr.105 din 13 martie 2003. Concomitent, el aduce, cu notă de informare, definițiile schemelor piramidale prevăzute de Legea Austriei privind concurența și protecția consumatorului din 2010, Legea Noii Zeelande privind comerțul onest din 17 decembrie 1986, Legea Irlandei privind vânzarea piramidală din 27 noiembrie 1980. Sub acest aspect, doctrinarul concluzionează că, în cazul statului nostru, reglementarea în mod expres a definiției schemei piramidale ar avea ca consecință eludarea prevederilor conținute în ea de către potențialii infractori.

La fel, merită a fi statuată viziunea cercetătorului V.Stati cu privire la delimitarea organizatorului infracțiunii prevăzute la art.241¹ CP RM de autorul contravenției reglementate de art.263¹ C.contr. RM. Așadar, se stabilește că cele patru forme ale activității organizatorice menționate *ad litteram* în alin.(3) art.42 CP RM nu trebuie să reprezintă fapta prejudiciabilă prevăzută la art.263¹ C.contr. RM.

De asemenea, din punctul de vedere al analizei subiectului infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare se deduce că persoana juridică nu poate fi subiect al infracțiunii date. *Per a contrario*, pentru a-i fi recunoscută calitatea de persoană juridică este necesar ca aceasta să fie înregistrată în modul prevăzut de lege. Totuși, *expressis verbis*, din conținutul normei art.241¹ CP RM reiese că subiectul infracțiunii reprezintă doar

persoana fizică care practică activitate financiară, în lipsa deținerii înregistrării și autorizației în modul prevăzut de lege. La speță, este remarcantă opinia doctrinarului V.Stati, potrivit căreia persoana juridică, în cazul înființării unei întreprinderi, fără intenția de a desfășura activitate de întreprinzător sau bancară pentru acoperirea genurilor activității de întreprinzător ilicite (la caz – a celei financiare), dacă a cauzat daune în proporții mari și scopul s-a realizat, este subiect al infracțiunii de pseudoactivitate de întreprinzător (art.242 CP RM) în concurs cu infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare (alin.(1) art.241¹ CP RM).

Prin urmare, concluzionăm că lucrarea dată are o valoare remarcabilă în cadrul doctrinei autohtone, dat fiind că autorul analizează în mod detaliat și argumentat, atât din punct de vedere doctrinar, cât și din punct de vedere practic, infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare sub aspectul elementelor constitutive, al delimitării acestei infracțiuni de alte fapte penale și nepenale conexe, al corectitudinii încadrării faptelor conform literei legii, remarcând totodată lacunele existente în dispoziția art.241¹ CP RM și înaintând recomandări privind lichidarea acestora.

În mod special și eminent, necesită elucidare analiza infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare efectuată de către doctrinarii Sergiu Brînza și Vitalie Stati în manualul intitulat „*Tratat de Drept Penal. Partea Specială*” [6, p.91-98].

Unei atenții deosebite se impune argumentarea autorilor privind oportunitatea și proeminența incriminării practicării ilegale a activității financiare, stabilind concomitent deficitul și inoportunitatea măsurilor extrapenale aplicate în vederea combaterii acestei activități, *in concreto*, enumerându-se Hotărârea Comisiei de Stat pentru Piața Hârtiilor de Valoare privind devierile de la legislație în activitatea cu hârtiile de valoare a Concerului financiar-industrial „Intercapital”, nr.45/1 din 8 octombrie 1996, Decizia Consiliului Coordonator al Audiovizualului cu privire la examinarea sesizării Agenției Naționale pentru Protecția Concurenței, nr.64 din 4 mai 2012.

În cadrul acestei lucrări o atenție sporită doctrinarii acordă elementelor constitutive ale infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare. În acest sens, ei analizează cu lux de amănunte conținutul legal al infracțiunii, obiectul juridic special, conținutul fetei prejudiciabile, momentul de consumare a infracțiunii, forma și tipul vinovăției, subiectul infracțiunii și circumstanțele agravante. De asemenea, doctrinarii elucidează concurența dintre art.241¹ CP RM și alte infracțiuni și contravenții și, prin urmare, identifică critic erorile de calificare a faptelor, debutând cu recomandări privind încadrarea corectă a acestora potrivit art.241¹ CP RM.

Infra, s-a stabilit că temeiul necesar și suficient al tragerii la răspundere penală este întrunirea în mod cumulativ a omisiunii de înregistrare, urmată de lipsa obținerii autorizației în modul consemnat de lege. Astfel, acestea două condiții, stabilite *expressis verbis* de către legiuitor, întrunesc conținutul inacțiunii de practicare ilegală a activității financiare. Iar în vederea disocierii practicării ilegale a activității de întreprinzător de practicarea ilegală a activității financiare, autorii aplică regula concurenței prevăzute la art.116 CP RM și concluzionează că norma specială în cazul dat este art.241¹ CP RM.

De asemenea, estimăm relevantă aserțiunea care contribuie la încadrarea veridică a fetei potrivit art.241¹ CP RM. Așadar, în ipoteza lipsei unuia dintre semnele care caracterizează infracțiunea de practicare a activității financiare, printre care se constată existența înregistrării persoanei juridice, conform prevederilor legii, dar nedeținerea autorizației, se reține calificarea fetei ca contravenție în baza art.263 C.contr. RM. Totuși, remarcând esența și specificul conținutului normativ al infracțiunii în cauză, S.Brînza și V.Stati conchid că este o unică situație de comitere a infracțiunii prevăzute de art.241¹ CP RM, în cazul în care persoanele nu au înregistrat activitatea lor, dar nici nu dețin autorizație, deoarece ultima nu este obligatorie pentru activitatea care urmează să o desfășoare.

Doctrinarii S.Brînza și V.Stati identifică lacuna din dispoziția alin.(2) art.241¹ CP RM și o apreciază drept o eroare tehnico-legislativă. Mai mult, statuează corectitudinea stabilirii și antrenării răspunderii penale, conform principiilor legalității și *non bis in idem*, în ipoteza cauzării daunelor în proporții mari prin practicarea ilegală a activității financiare; acestea din urmă se vor încadra în baza alin.(5) art.190 și alin.(1) art.241¹ CP RM. Iar dacă daunele cauzate nu ating aceste proporții, atunci infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.241¹ CP RM va forma concurs, după caz, cu una dintre faptele prevăzute la: 1) art.105 C.contr. RM; 2) alin.(1) art.190 CP RM; 3) lit.c) alin.(2) art.190 C.contr. RM; 4) alin.(4) art.190 CP RM.

Drept rezultat, considerăm că tratatul de drept penal elaborat de S.Brînza și V.Stati este recunoscut, pe bună dreptate și merit, o publicație primordială și de etalon al analizei infracțiunilor prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova, inclusiv a celei reținute la art.241¹ CP RM.

În cele ce urmează obiectul analizei va fi publicația științifică elaborată de către Cristina Novac și publicată în [7, p.50-54].

Lucrarea dată vizează aspectele evolutive și istorice ale fenomenului de sisteme piramidale, prevederile legale din alte state care conțin reglementări în domeniul practicării ilegale a activității financiare, debutând cu analiza încadrării corecte a faptelor sub egida normei prevăzute la art.241¹ CP RM, prin prisma practicii judiciare existente.

În urma unei retrospective istorice, autoarea își focalizează atenția asupra apariției, evoluției și amplitudinii activității sistemelor piramidale în plan mondial. Așadar, menționează, cu notă de informare, prima schemă piramidală, la caz – „schema Ponzi” a lui Carlo Ponzi, considerat părintele oficial al schemelor financiare, care a înșelat mii de cetățeni din New England (SUA), astfel devenind o epopee a criminalității date. Ulterior, continuându-și gândul, enumeră și alte scheme de amploare și de răsunet, cum ar fi: schema piramidală a Mariei Brana dos Santos, a lui Jezdimir Vasiljevic, piramida „MMM” a lui Serghei Mavrodi, schema piramidală a lui Allen Stanford. În mod distinctiv, ia în atenție schema MMM-2011, înființată de către Serghei Mavrodi, pe care o considerăm că trebuie privită concomitent un veridic catalizator pentru legiuitor întru adoptarea la acel moment a normei prevăzute la art.241¹ CP RM.

La fel, cercetării este supusă reglementarea răspunderii penale pentru practicarea ilegală a activității financiare, conform codurilor penale ale unor state. În principiu, C.Novac reflectează pe orizontală conținutul prevederilor legale din Italia, Franța, Germania, Sri Lanka, Estonia și Ucraina.

În cadrul acestei lucrări este de menționat tangențial faptul că autoarea întreprinde o exegeză a practicii judiciare privind încadrarea corectă a faptelor și, respectiv, tragerea la răspundere penală în baza normei prevăzute de art.241¹ CP RM. Totuși, C.Novac conchide că în urma investigației efectuate se constată aplicarea în mod eronat a normei date. Sub acest aspect, explică că practicienii neglijase aplicarea și tragerea la răspundere penală potrivit art.241¹ CP RM, în ipoteza în care fapta reprezintă practicarea ilegală a activității financiare, prin prisma normei de referință prevăzute de art.9¹ al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, nr.845 din 3 ianuarie 1992. Autoarea subliniază că din cauza producerii daunelor patrimoniale practicienii sunt tentați să califice faptele doar ca escrocherie potrivit art.190 CP RM. Astfel, în opoziție, trebuie de menționat că pentru asigurarea respectării principiului legalității și individualizării răspunderii penale, fapta manifestată prin practicarea ilegală a activității financiare soldată cu cauzarea daunelor în proporții mari trebuie calificată potrivit art.241¹ alin.(1) CP RM în concurs cu art.190 alin.(5) CP RM.

În alt registru, autoarea stabilește demarcația dintre piramidele financiare și sistemul multilevel marketing. *In concreto*, se atestă două criterii esențiale: a) scopul urmărit de către membrii acestora – la sistemele piramidale se urmărește recrutarea membrilor, pe când în cazul MLM – vânzarea produselor și serviciilor oferite; b) prin natura veniturilor obținute, în ipoteza sistemului MLM, sursele se obțin din vânzări și comisioane, *per a contrario*, în cazul piramidelor – din bonusurile achitate de către membrii recrutați.

Drept consecință, C.Novac, în urma investigației efectuate, formulează concluzia că unele dintre cauzele neaplicării art.241¹ CP RM sunt: ingeniozitatea infractorilor în găsirea lacunelor legislative pentru evitarea tragerii la răspundere penală; utilizarea schemelor, metodelor și mijloacelor de ultimă inovație; camuflarea activității financiare ilegale sub egida unei activități legale sau a unei activități care nu necesită înregistrare și obținerea autorizației în modul stabilit de lege.

Obiectul investigației noastre îl va constitui și articolul științific intitulat „*Conotații juridico-penale privind piramidele financiare*”, elaborat de către V.Bercu și P.Digori [8, p.72-76].

Autorii au reușit să abordeze în mod diferit infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare, prin prisma prevederilor legale ale Republicii Moldova și a schemelor piramidale de o amploare și anvergură în plan internațional.

Ab initio, făcând trimitere la prevederile art.126 alin.(2) lit.b) din Constituția Republicii Moldova, denotă că norma dată ar fi caducă, dacă nu ar exista prevederile legale care ar reglementa în mod nemijlocit și detaliat conținutul activității financiare, în acest sens enumerând: Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali, nr.220 din 19 octombrie 2007, Legea privind instituțiile financiare, nr.550 din 21 iulie 1995, Codul contravențional al Republicii Moldova, nr.218 din 24 octombrie 2008, și *in ultima ratio*, Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18 aprilie 2002.

Atenție necesită deosebirea reținută de către autori dintre ilicitul penal prevăzut de art.241¹ CP RM și cel contravențional notat la art.263¹ C.contr. RM, ambele articole introduse prin Legea pentru completarea unor

acte legislative, nr.128 din 08 iunie 2012. Așadar, constatăm că cele două delimitări esențiale statuate, la caz, infracțiunea de practicare ilegală a activității financiare nu are etapa pregătirii sub forma organizării, din motivul că aceasta intră sub egida normei contravenționale de la art.263¹ C.contr. RM. De asemenea, se evidențiază că în cazul contravenției modalitatea de acționare este una personală, prin aceeași ofertă publică, distribuită în masă prin intermediul publicității.

O deosebită atenție autorii articolului acordă problemei privind schemele piramidale ca fiind unele dintre cele mai regăsite practici de activitate financiară ilegală. În acest sens, ei evidențiază că schema unei piramide financiare constă în atragerea persoanelor de către membrii acesteia, care în momentul aderării sunt obligate să depună o sumă bănească. Iar această sumă urmează a fi repartizată între membrii care le-au invitat și un procent se transmite membrilor în ascendență pe scară ierarhică.

În contextul dat, se descrie în mod detaliat renumita schemă piramidală „MMM”, creată în 1989 de Serghei Mavrodi și Olga Melynikova. Această piramidă este considerată ca un catalizator a peste 1.700 de alte piramide financiare pe tot teritoriul fostei Uniuni Sovietice. Mai mult, se subliniază că MMM-2011 a fost regăsită și în Republica Moldova. De asemenea, autorii descriu și schema piramidală denumită „Qnet”, cunoscută în mai multe state, printre care și Republica Moldova. În cazul piramidei din urmă, în Republica Moldova a fost pornită în anul 2015 urmărire penală, mai apoi fiind clasată. Iar în 2016 această piramidă a revenit din nou în atenția organelor de drept. Sub acest aspect, atestăm că aceste două scheme prezente și în statul nostru au avut un impact negativ colosal.

În urma studierii prevederilor legale ale altor state, autorii sunt de părere că sancțiunile prevăzute de către acestea sunt mai aspre. Prin urmare, propun cu statut *de lege ferenda* agravarea limitei minime a amenzii prevăzute de art.241¹ CP RM. Mai mult, V.Bercu și P.Digori consideră că în cazul acestei infracțiuni este necesară aplicarea măsurii de siguranță confiscarea specială, reglementată de art.106 CP RM. *In ultima ratio*, pentru asigurarea eficienței recomandărilor înaintate, propun introducerea instituției liberării de răspundere penală a persoanei care se autodenunță, argumentând prin faptul că membrul asociației implicat în piramidă financiară și asupra căruia s-a dispus pornirea urmăririi penale va fi tentat să divulge despre schema, funcționarea și membrii acesteia, inclusiv despre conducătorii schemei, ceea ce va avea ca consecință identificarea celorlalți membri pentru tragerea la răspundere penală.

În urma investigației efectuate, autorii înaintează legiuitorului următoarele recomandări de bază: abrogarea alin.(2) art.241¹ CP RM, ridicarea limitelor sancțiunii pecuniare și introducerea expresă în cadrul normei a liberării de răspundere penală.

Vom încheia analiza materialelor cu lucrarea „*Infracțiuni economice: Note de curs*”, ediția a III-a, revizuită și actualizată de autorul acesteia, V.Stati, până la data de 1 mai 2019 [9, p.178-191]. Așadar, se impune în mod primordial analiza infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare cu modificările de ultimă oră operate prin Legea nr.225 din 15 decembrie 2017, în vigoare din 29 decembrie 2017, precum și prin Legea nr.179 din 26 iulie 2018, în vigoare din 17 august 2018.

În cadrul acestei lucrări, V.Stati elucidează faptul că amendamentele introduse prin legile enunțate *supra* au schimbat esențial concepția privitoare la răspunderea pentru infracțiunea prevăzută la art.241¹ CP RM și analizează aceste modificări prin prisma veridicității.

În plan comparativ, se atestă că, anterior acestor amendamente, infracțiunea reținută la art.241¹ CP RM era constituită din acțiunea de practicare ilegală a activității financiare, însoțită în mod indispensabil și cumulativ de inacțiunea de neînregistrare și neobținere a autorității, în modul în care acestea sunt stabilite de lege. La momentul actual, se reține că latura obiectivă este constituită din acțiunea de practicare ilegală a activității financiare urmată de inacțiunea de înregistrare și/sau de obținere a autorizației (licenței) prevăzută de lege. Așadar, doctrinarul observă că inacțiunea poate îmbrăca trei ipoteze: a) practicarea activității financiare fără înregistrare, în modul prevăzut de lege; b) practicarea activității financiare fără obținerea autorizației (licenței) prevăzută de lege; c) practicarea activității financiare fără înregistrare și fără obținerea autorizației (licenței), în modul prevăzut de lege. Sub acest aspect, V.Stati invocă, pe bună dreptate, că respectivele ipoteze pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei penale.

Suplimentar, doctrinarul reține că, prin prisma Legii privind reglementarea prin autorizare a activității de întreprinzător, noțiunea „licență” din dispoziția de la art.241¹ CP RM trebuie privită ca explicație a termenului „autorizare”, licența fiind astfel un tip al autorizației. De asemenea, se concluzionează că pentru încadrarea faptei prejudiciabile potrivit art.241¹ CP RM este suficient practicarea activității financiare fără autorizare

(licență) în modul prevăzut de lege. În acest sens, se evidențiază că calificarea suplimentară și potrivit art.263 alin.(4) C.contr. RM nu este necesară, având în vedere că se atestă concurența dintre întreg (art.241¹ CP RM) și parte (art.263 alin.(4) C.contr. RM).

La fel, V.Stati susține în continuare teza formulată și în edițiile anterioare ale lucrării analizate. *In concreto*, mecanismul de comitere a infracțiunii prevăzute la art.241¹ CP RM nu presupune producerea unor urmări prejudiciabile. Astfel, autorul conchide că dispoziția de la alin.(1) art.241¹ CP RM în partea privind „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari” și cea de la alin.(2) același articol „aceleași acțiuni care a cauzat daune în proporții deosebit de mari” trebuie catalogate ca erori tehnico-legislative. Așadar, autorul recomandă eliminarea acestor prevederi.

Prin urmare, considerăm că lucrarea „Infracțiuni economice: Note de curs. Ediția a III-a” este una de referință, exemplu demn de urmat în ce privește analiza infracțiunilor economice prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova, inclusiv a celei prevăzute la art.241¹ CP RM.

Concluzii

Sintetizând cele etalate *supra*, în rezultatul analizei materialelor doctrinare privind răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare, relevăm următoarele concluzii:

1) Lucrările doctrinarilor consacrați S.Brînză și V.Stati reprezintă baza științifico-teoretică a analizei infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare prevăzute la art.241¹ CP RM. De asemenea, concepțiile, interpretările, criticile și recomandările acestor autori ne-au determinat să identificăm elementele constitutive ale infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare, să stabilim concurența dintre art.241¹ CP RM și alte fapte penale și nepenale similare, precum și să constatăm lacunele normei cercetate.

2) În urma analizei efectuate, statuăm că nivelul de elaborare a concepției științifice privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.241¹ CP RM nu poate fi recunoscut pe deplin amplu și remarcabil. Sub acest aspect, constatăm că materialele științifice autohtone sunt încă numeric reduse.

3) De asemenea, reținem că lucrărilor doctrinare existente privind răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare nu întotdeauna li s-a acordat o atenție corespunzătoare în practică. În acest sens, atestăm că persistă polemica asupra elementelor constitutive ale componenței infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare, axată și pe demarcația dintre această infracțiune și alte fapte penale/nepenale conexe. *In ultima ratio*, analiza practicii judiciare în această materie atestă aplicarea neuniformă a art.241¹ CP RM și divergențe în ce privește calificarea faptelor prejudiciabile potrivit acestei norme penale.

4) Problema doctrinară rezidă în elaborarea unui cadru conceptual complex cu privire la elementele constitutive ale componenței infracțiunii de practicare ilegală a activității financiare și la circumstanțele agravante prevăzute de art.241¹ CP RM, fapt semnificativ pentru practicienii și teoreticienii din domeniul dreptului penal. De asemenea, se resimte necesitatea soluționării problemelor de încadrare a faptelor, care derivă din concurența normelor penale și concursul de infracțiuni și contravenții reținute în raport cu art.241¹ CP RM. Totodată, se urmărește elucidarea instrumentelor de interpretare și a regulilor de calificare a faptelor infracționale potrivit art.241¹ CP RM, ceea ce va îndruma practicienii la încadrarea lor juridică corectă și va conduce la aplicarea unitară a art.241¹ CP RM.

5) Direcțiile de soluționare a problemei științifice în acest domeniu rezidă în analiza calității tehnico-legislative a art.241¹ CP RM pentru identificarea lacunelor și erorilor acestei norme, urmând a fi recomandate măsuri concrete menite să optimizeze cadrul incriminator în materie.

Referințe:

1. FLOREA, E. Финансовые пирамиды как вид банковского мошенничества: понятие, признаки и детерминанты. În: *Revista de științe penale*. Anuar. Anul III, 2007. Institutul de Reforme Penale, Chișinău, p.154-162.
2. STATI, V. Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare (art.241¹ CP RM), Partea I. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.11, p.7-12.
3. STATI, V. Răspunderea penală pentru practicarea ilegală a activității financiare (art.241¹ CP RM). Partea II. În: *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.12, p.2-7.
4. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p.
5. STATI, V. *Infracțiuni economice: Note de curs*. Ediția a II-a, revizuită și actualizată până la data de 1 iulie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.
6. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.

7. NOVAC, C. Practicarea ilegală a activității financiare (art.241¹ CP RM): aspecte teoretice și practice. În: *Revista Națională de Drept*, 2016, nr.8, p.50-54.
8. BERCU, V., DIGORI, P. Conotații juridico-penale privind piramidele financiare. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.3, p.72-76.
9. STATI, V. *Infrațiuni economice*: Note de curs. Ediția a III-a, revizuită și actualizată până la data de 1 mai 2019. Chișinău: ÎS „Tipografia Centrală”, 2019. 600 p.

Date despre autor:

Cristina CHIHAI, doctorandă, Școala doctorală *Științe Juridice*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: chihai_cristina@yahoo.com

ORCID: 0000-0003-2830-3014

Prezentat la 21.05.2020